

Sven-Eric Liedman

Kommentar

Har historiker slutat läsa böcker? Eller är det bara mina böcker som de med sådan envetenhet undviker?

Först var det Erik Lönnroth som gick till vild attack emot min bild av den svenska humanistiska forskningens utveckling (*Artes* 3/79). Där visade han att han sorgfälligt undvikit allt det som jag omständigt redovisat i min *Motsatsernas spel*, trots högst synliga nothänvisningar i min kortare artikel om humaniora. Strax därefter upprepade Rolf Torstendahl samma bravad (*Scandia* 2/79; omtryckt i Klas Åmarks antologi *Teori- och metodproblem i modern svensk historieskrivning*). Och nu är det dags för herrar Dan-Erik Jönsson och Immanuel Steen. De går i själva verket mycket radikalare tillväga än sina äldre kolleger. I texten kallar de mig visserligen vid mitt fulla namn, men i not nr 68 får man veta: ”Vi säger alltså inget om Liedman – utan om tre artiklar av honom.” Blir man reducerad till 3 st artiklar så känner man sig en smula bräcklig. Men mer orkar tydligen inte dessa historiker läsa, och jag får väl vara glad och tacksam att de fotar sina omdömen på någonting alls.

I övrigt är deras artikel en provkarta på elementära grodor och förrädiska glidningar. Författarna växlar obekymrat mellan grötmyndig predikoton och torftig handboksprosa. Det är m a o en mycket nöjsam artikel, även om författarna kanske inte avsett allt nöje de bereder sin läsare.

Redan i första begynnelsen formuleras det stora problemet: ”är det metodologiskt möjligt att källkritiken kan fungera så att de indelningsgrunder källan bygger på kan elimineras och ersättas av teoretiskt bestämda indelningar istället?” Jag föreslår att författarna försöker omformulera detta problem för låt oss säga en teoretisk fysiker istället; så får vi se vad han säger. Efter vad jag förstår är svensk historieskrivnings envisa fixering vid källkritiksproblemet en effekt av bristande vetenskapsteoretisk orientering. Jönsson–Steen återger med ständigt samma förundran ett antal allmänna påståenden om att perspektiv och teori genomsyrar och i väsentliga avseenden bestämmer fakta; de tycks tro att detta är en slem marxistisk ståndpunkt som hänger samman med marxisternas gruvliga politisering av vetenskapen. De skulle alltså må gott av att läsa något elementärt av Kuhn eller Bunge eller Törneblohm.

Själv tänker jag inte föra den diskussionen en gång till.

Uppsatsförfattarna har annars en stor svaghet för det elementära. Upptakten till deras presentation av Durkheim är således alldeles magnifik. I synnerhet vill jag gratulera både dem och tidskriften *Scandia* till meningen: ”Durkheims uppfattning av en vetenskaplig rationell moral som grund för en ny och behövlig sammanhållning eller konsensus, samt hur detta skulle lösa det moderna samhällets anomiska kris, har både diskuterats och kritiserats i många sammanhang.”

Durkheims roll förblir annars något dunkel i sammanhanget. Han tycks mest tjäna som slagträ, allra främst mot Christer Winberg, vilken avslöjar sig som durkheimian när han börjar sin avhandling med en definition av sitt undersökningsobjekt. Snälla nån! Det är ju aristoteliker han är! Tror han månne inte, som Aristoteles, också på de fyra elementen?

Däremot får Durkheim, till skillnad från marxister, inte bedömas efter vad han avser med sin vetenskap. Det finns en Durkheim som är ren vetenskapsman, en annan som är ”lärare i filosofi”.

Om Jönsson och Steen avsett något annat med sin Durkheim-presentation än att demonstrera en grund bekantskap och några usla debattknep, så hade de kunnat göra intressanta iakttagelser t ex om förhållandet mellan Durkheims teori och hans sätt att skriva historia (inte minst i den nu så uppmärksammade *L'évolution pédagogique en France*). Mycket som skulle överraska dem skulle de finna!

De skulle också komma betydligt längre om de även iakttog en grundläggande regel när det gäller analys av texter, nämligen att texten måste sättas in i sitt historiska sammanhang och i synnerhet bedömas med hänsyn vilka adressaterna resp. de angripna är. Så t ex ingår Durkheims stora verk om självmordet i ett mycket bestämt sammanhang, som gör den oändligt mycket intressantare än Jönsson och Steen lyckas visa; därom finns f ö en rik litteratur.

Deras behandling av mina tre små uppsatser rymmer alla möjliga nybörjarfel. Jag måste tillstå, att t o m jag själv har mycket svårt att förstå vad jag enligt deras referat skulle ha påstått i dessa artiklar. Artiklarnas sammanhang är därtill fullständigt borta ur bilden. Att "Marxism och idéhistoria" först och främst är en gränsmarkering gentemot en typ av marxistiskt inspirerad historieskrivning, enligt vilken idéerna kan reduceras till "basen" – det framgår inte alls av Jönsson-Steens referat. Lika lite framgår det att den tredje artikeln är en mycket kort sammanfattning av vissa allmänna, "filosofiska" teser i *Motsatsernas spel*. Nu får man ett intryck av att de tre artiklarna på samma nivå handlar om marxistisk historieskrivning överhuvudtaget. Med sådana utgångspunkter är det fullständigt självklart att jag – eller jag såsom reducerad till tre st artiklar – drabbas av "teoreticismens" förbannelse. Det faller inte herrarna in att söka sig till andra skrifter, där jag försöker sätta teorierna i rörelse. I slutet av uppsatsen om idéhistorien antyder jag hur man skulle kunna undersöka arbetsfördelningens fenomen inom vetenskaperna. Det har jag faktiskt också försökt göra i en rad sammanhang. Till dem söker sig, givetvis, inte mina kritiker. Hade de hamnat där, så hade jag väl å andra sidan liksom Winberg blivit durkheimian i deras ögon, ty jag börjar med att rätt omständligt försöka definiera vad som kan menas med arbetsdelning och specialisering. – Lika lite lockas de, som jag redan sagt, att söka sig till det, vågar jag påstå, mycket stora empiriska material, vilket uppsatsen om marxism och dialektik på ett ytterst summariskt sätt konkluderar.

Här skulle jag kunna fortsätta med en ihärdig polemik mot de båda dioskurernas vantolkningar av min utläggning av dialektiken och annat liknande; men vad skulle sådant nytta till? Det skulle bara ge intryck av att jag kände mig sårad å egna vägnar av ett angrepp som jag uppriktigt sagt inte orkar ta på allvar.

Däremot måste jag tillstå, att jag känner det en smula bittert att nu åter alla de gamla fräcka okunnigheterna från salig Tingstens dagar kan passera när det gäller marxism och överhuvud alternativa vetenskapliga riktningar och perspektiv. Vi är rätt många som nu under några årtionden försökt sprida åtminstone vissa insikter om dylika i svensk akademisk tradition så främmande företeelser. När man läser Dan-Erik Jönssons och Immanuel Steens långa uppsats, så får man en ond aning att vi bara grävde i sand, att vi bara sökte bygga oss sandslott; och att när de stora vågorna nu åter slår in emot stranden, så rasar alltsammans ihop igen i platt sand och vattenscum.

Här är det alltså återigen möjligt att på ett förrädiskt och okunnigt sätt likställa marxism med religion; först heter det "inom en teori som marxismen, liksom förövrigt inom ett religiöst system"; sen blir det strax till: "liksom med religiösa system i övrigt".

Här är det – nästan i samma andetag åter – möjligt att reducera marxism till politik.

Här är det inte uppseendeväckande att påstå att det är vi "teoreticister" som söker

dra gräns mellan vetenskap och ideologi (och rimligen vetenskap och politik!) och att därmed blotta att man inte hunnit längre i sina studier av marxismen – om vilken man annars utlåter sig så dumdrygt och självklart – än att förordet till Marx' *Kapitalet* ännu befinner sig bortom läshorizonten.

Men låt oss inte vara dystra. Låt oss istället glädjas åt den sista, minnesvärda formuleringen i den Jönsson–Steenska analysen av mig:

”Så är det, som vi har sett, på inget vis något rättframt och okomplicerat förhållande, om man nu skulle tro det – tvärt om!”

Ja, i sanning, så är det – fast tvärt om.